

ՀԱՅԿ ԱՇՈՏԻ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ, տ.գ.թ.,

*ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող*

ԱՐՄԻՆԵ ԳԱԳԻԿԻ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, տ.գ.թ.,

*ՀՀ ԳԱԱ Մ.Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող*

ԿԱՆԱԶ ՀԱՎԱՍՏԱԳՐԵՐԻ ԴԵՐԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՎՈՂ ԷՆԵՐԳԻԱՅԻ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՅԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Ժամանակակից քաղաքակրթության ձևավորումն ու զարգացումը խիստ փոխկապակցված է օգտագործվող էներգիայի ծավալների ու տեսակների հետ: Համաշխարհային տնտեսության ներկայիս բնութագրում անվիճելի է էներգիայի և, մասնավորապես, էլեկտրաէներգիայի օգտագործման նշանակությունը: Մեքենաշինության, տրանսպորտի, ինտենսիվ գյուղատնտեսության, վերամշակող արդյունաբերության, ռադիոէլեկտրոնիկայի և շատ այլ բնագավառներ ուղղակիորեն հենված են էներգիայի ինտենսիվ օգտագործման վրա: Բիարկե, կարելի է հակառակել և փորձել հիմնավորել, որ սոցիալ-տնտեսական կյանքի շատ բնագավառներ սկզբունքորեն կարելի է կյանքի կոչել նաև առանց էներգետիկ և, մասնավորապես, էլեկտրաէներգետիկ ենթակառուցվածքների, սակայն մի բան անժխտելի է. էներգիայի և էլեկտրաէներգիայի օգտագործումը հանգեցնում է արտադրողականության բազմապատիկ աճի, հետևաբար՝ սահմանափակ ռեսուրսներով ավելի մեծաթիվ պահանջմունքների բավարարմանը:

Արդեն 20-րդ դարի առաջին կեսից ավելի ու ավելի լայն տարածում սկսեց ստանալ այն մտավախությունը, որ արդյունաբերական դարաշրջանի հիմքը հանդիսացող ածխաջրածնային վառելիքաէներգետիկ ռեսուրսները անսահմանափակ չեն, և մարդկության էներգետիկ հարաճուն պահանջները բավարարելու համար անհրաժեշտ կլինի անցում կատարել այլընտրանքային էներգիայի լայնամասշտաբ կիրառությանը: Դա իր արտահայտումը գտավ 1980-ականների սկզբին մի շարք երկրներում վերականգնվող էներգիայի առաջխաղացման ծրագրերի իրականացման տեսքով՝ արժանանալով պետության կողմից խոշոր ֆինանսավորման: Նշված բնագավառում պետության դերը կայանում է նրանում, որպեսզի մշտական աջակցություն ցուցաբերվի էներգառեսուրսների միջազգային առևտրի իրականացման և ներդրումային գործունեության ոլորտներում՝ էներգակիրները արտադրության տարածքներից սպառողներին մատակարարելու տեխնիկական, բնապահպանական, քաղաքական և իրավական բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու միջոցով¹:

20-րդ դարի երկրորդ կեսը նշանավորվեց տարբեր երկրներում ածխաջրածնային վառելիքի պաշարների նոր հանքավայրերի հայտնագործմամբ, ինչը սկզբունքորեն բավարարում էր էներգետիկ պահանջները և հետաձգում այլընտրանքային վառելիքի փնտրման անհետաձգելիությունը:

Այսօր արդեն այլընտրանքային և վերականգնվող էներգետիկայի մասին մասնագիտական և հանրային քննարկումները նոր թափ են ստացել՝ պայմանավորված այնպիսի գործոններով, ինչպիսիք են ածխաջրածնային վառելիքի նոր պաշարների հայտնաբերման դինամիկայի անկումը, ջերմոցային գազերի արտանետման հետևանքով կլիմայի գլոբալ տաքացման կանխարգելման անհրաժեշտությունը, էկոլոգիական աղտոտման անընդունելի մասշտաբները, այլընտրանքային էներգիայի օգտագործման և փոխակերպման տնտեսապես հիմնավորված և մատչելի

¹ Գարապետյան Կ.Վ., էներգետիկ անվտանգության հիմնախնդիրները ժամանակակից տնտեսությունում: «Հայաստան. Ֆինանսներ և էկոնոմիկա», №11-12 նոյեմբեր-դեկտեմբեր, 2008, էջ 10-15:

տեխնոլոգիաների մշակումը և այլն¹: Պետք է արձանագրել, որ այլընտրանքային էներգետիկայի համընդհանուր օգտագործման համար լուծված են բազմաթիվ խնդիրներ, որով պայմանավորված համապատասխան աջակցության մեխանիզմների ներդրման պարագայում ոլորտը լուրջ զարգացում կապրի: Համաշխարհային էներգետիկ համակարգում ներկայումս ընթացող գործընթացները միտված են առավելապես կանաչ տեխնոլոգիաների կիրառմանը՝ էներգիայի հուսալի ու մատչելի մատակարարումների ապահովման և համեմատաբար ցածր քանակությամբ արտանետումներով էներգամատակարարման առավել արդյունավետ ու բնապահպանական տեսանկյունից առավել անվտանգ համակարգերի կիրառմանը²:

Վերականգնվող էներգետիկայի զարգացմանն ուղղված միջոցառումներում մեծ տեղ է տրվում նաև պետական ֆինանսական աջակցության մեխանիզմներին: Սակայն սահմանափակ ֆինանսական ռեսուրսներով երկրների համար նման գործիքները լուրջ բեռի են վերածվում, քանի որ բնութագրվում են ինչպես մեծածավալ ֆինանսական ցուցանիշներով, այնպես էլ երկարաժամկետ բնույթով: Նշված մեխանիզմների կողքին ստեղծվել և կիրառվում են այնպիսի գործիքներ, որոնք, չնայած սահմանափակ ազդեցության բնույթին, բեռ չեն հանդիսանում պետության համար և կարող են կիրառվել ցանկացած երկրում: Նման գործիքների շարքին է դասվում կանաչ հավաստագրերի կիրառությունը³:

Կանաչ հավաստագիրը վերականգնվող էներգիայի աղբյուրների (ՎԷԱ) հիման վրա էլեկտրաէներգիայի արտադրության և սպառման հաշվառման գործիք է: Այն փաստաթուղթ է, որը տրվում է էլեկտրաէներգիա արտադրող կազմակերպություններին և հավաստում է ՎԷԱ հիման վրա որոշակի ծավալով էլեկտրաէներգիայի (որպես կանոն՝ 1 ՄՎտ) արտադրության փաստը: Նման հավաստագրեր կարող են ստանալ միայն այն արտադրողները, որոնք որակավորված են իրավասու կարգավորող մարմնի կողմից (օրինակ՝ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողով, հաշվիչ կենտրոն, էներգետիկ ոլորտի համար պատասխանատու նախարարություն և այլն): Ոլորտի վերահսկողության և չարաշահումների բացառման նպատակով կարգավորող մարմինները պետք է համոզվեն, որ արտադրված էլեկտրաէներգիան իրոք արտադրվել է ՎԷԱ հիման վրա, ինչը հնարավոր է համապատասխան հաշվիչ սարքերի տեղադրման պարագայում:

ՎԷԱ հիման վրա թողարկված էլեկտրաէներգիայի ծավալին համապատասխան արտադրող կազմակերպությունը ստանում է համապատասխան թվով հավաստագրեր, որոնք արդեն կարող է վաճառել նման հավաստագրերի մասնագիտացված շուկայում՝ ստանալով լրացուցիչ եկամուտներ, կամ կուտակել՝ հետագայում օգտագործելու նպատակով: Պոտենցիալ գնորդը, ձեռք բերելով հավաստագիրը, իրավունք է ստանում վկայակոչելու, որ ձեռք է բերել և սպառել է տվյալ արտադրողի արտադրած էլեկտրաէներգիան, այսինքն, ՎԷԱ հիման վրա արտադրված էլեկտրաէներգիան⁴: Գնորդի համար վերականգնող էներգիայի սպառման պարտավորություն ստանձնելը կարող է լինել ինչպես կամավոր՝ սոցիալական պատասխանատվության շրջանակներում, այնպես էլ ամրակցված լինել օրենսդրությամբ՝ պետական էներգետիկ քաղաքականության շրջանակներում: Հավաստագրերի գինը կարող է լինել ինչպես ֆիքսված, այնպես էլ ձևավորվել շուկայում՝ առաջարկի և պահանջարկի մեխանիզմների միջոցով: Նման կերպով ՎԷԱ էլեկտրաէներգիա արտադրողները եկամուտ են ստանում ինչպես արտադրված էլեկտրաէներգիայի վաճառքից, այնպես էլ այդ էներգիան սպառելու «իրավունքի» վաճառքից⁵:

¹ Насыров Т., Василов А., Завялова Л., Позычаниук П., Перспективы развития возобновляемой энергетики в Узбекистане. Ташкент, 2007 стр.13.

² Սուվարյան Ա., Մոմջյան Մ., Փոքր Հիդրոէներգետիկայի զարգացման հիմնահարցերը ՀՀ-ում: «Հայաստան. ֆինանսներ և էկոնոմիկա», №5-6 (189-190) 2016, էջ 72-75:

³ Արտասահմանյան գրավանդությունում հիշատակվում է որպես Green Certificate, Renewable Energy Certificates (RECs), Green tags, Renewable Energy Credits և այլն: Փաստաթուղթը կոչվում է կանաչ՝ նկատի ունենալով էներգիայի «էկոլոգիական», «կանաչ», «վերականգնվող» հատկությունները:

⁴ Копылов А.Е., Зерчанинова И.Л., Механизм «зеленых» сертификатов возобновляемой энергии и возможности его использования в России. Москва 2006, 55 с.

⁵ Ю.А. Власенкова, О.И. Сергиенко, Эколого-экономические критерии при создании российской системы «зеленой» сертификации энергии, Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент», 2007, т. 1, с 38-46.

Կանաչ հավաստագրերի կիրառման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է էլեկտրաէներգիայի մատակարարման համակարգի առանձնահատկություններով: Որոշակի առանձին արտադրողի կողմից որոշակի քանակությամբ էլեկտրաէներգիայի արտադրության և ընդհանուր ցանց մատակարարելուց հետո գործնականում անհնար է պարզել, թե տվյալ էլեկտրաէներգիան ում կողմից և ինչ նպատակով է օգտագործվել: Հետևաբար, եթե որևէ կազմակերպություն կամ սպառող, իր համոզմունքների, ստանձնած սոցիալական պատասխանատվության կամ պետական քաղաքականության պարտադրված նորմերի շրջանակներում ցանկություն ունենա կամ պարտադրված լինի սպառել ՎԷԱ հիման վրա արտադրված էլեկտրաէներգիա, անգամ ավելի թանկ սակագնով, տեխնոլոգիապես անհնար է միասնական ցանցից առանձնացնել որոշակի ՎԷԱ էլեկտրակայանի արտադրած էլեկտրաէներգիան: Որպես խնդրի լուծում կարող է կիրառվել կանաչ հավաստագրերի գործիքը, որը մի կողմից հավաստում է ՎԷԱ հիման վրա էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը, մյուս կողմից՝ դրա սպառումը:

Ինչպես նշվեց, կանաչ հավաստագրերի օգտագործումը կարող է լինել ինչպես կամավոր, այնպես էլ պարտադրված: Պարտադրված կիրառությունը հիմնականում կապված է տարբեր երկրներում էլեկտրաէներգիայի մատակարարման կառուցվածքի քվոտավորման հետ: Շատ երկրներում էլեկտրաէներգիայի մատակարարման գործընթացում վերականգնվող աղբյուրների օգտագործումը առաջ մղելու համար օրենսդրական մակարդակով սահմանվում է, որ էլեկտրաէներգիա մատակարարողը պետք է ընդհանուր ծավալի որոշակի մասն ապահովի վերականգնվող աղբյուրների հաշվին: Դա կարող է իրականացվել կամ սեփական արտադրական հզորություններ տեղակայելու, կամ ՎԷԱ հիման վրա էլեկտրաէներգիա արտադրող կազմակերպություններից «գնելու և մատակարարելու» միջոցով: Տեխնիկապես դա իրականացվում է ՎԷԱ կայաններից կանաչ հավաստագրերի ձեռքբերման միջոցով: Ընդ որում, այս դեպքում հավաստագրերը վաճառվում են իրենց ներկայացրած էլեկտրաէներգիայի ծավալի հետ միասին:

Հարկ է նշել, որ քվոտավորման մեխանիզմը կարող է ներդրվել նաև արտադրության և սպառման փուլերի նկատմամբ, այսինքն՝ կանաչ հավաստագրերի կիրառումը չի սահմանափակվում մատակարար կազմակերպությունների նկատմամբ կիրառելով: Այն կարող է կիրառվել արտադրողների և սպառողների վրա նույնպես, ինչպես պետական այնպես էլ մասնավոր հատվածը ներկայացնող կազմակերպությունների նկատմամբ: Օրինակ՝ տարբեր էներգատար, էկոլոգիական տեսանկյունից ոչ մաքուր արտադրական հզորությունների համար կարող է սահմանվել իրենց սպառած էլեկտրաէներգիայի ծավալում որոշակի վերականգնվող էներգետիկ մասնաբաժին, որի հավաստման համար կրկին կիրառվում են կանաչ հավաստագրերի առքուվաճառքի գործիքները:

Եթե ՎԷԱ էլեկտրաէներգիայի սպառումը պարտադրվում է օրենսդրորեն, ապա կազմակերպությունների կողմից իրենց պարտավորության կատարման միակ ապացույցը համապատասխան ծավալով հավաստագրերի ձեռքբերումն է: Ձեռք բերված հավաստագրերի հաշվառումը կարող է իրականացվել ինչպես էլեկտրոնային ռեգիստրի, այնպես էլ ֆիզիկական կրիչի կիրառմամբ¹: Այս դեպքում կանաչ հավաստագրերի կիրառության խթանը հարկային արտոնությունների, տարբեր տույժերի և ֆինանսական այլ գործիքների կիրառումն է:

Կանաչ հավաստագրերի պարտադիր կիրառումնը զուգահեռ գործում են նաև ինքնակամ շուկաները՝ հիմնականում Եվրոպայում, Կանադայում, Ճապոնիայում, Հարավային Աֆրիկայում: Կամավոր շուկաների ստեղծման գործընթացին մասնակցում են բազմաթիվ ընկերություններ՝ մասնավոր էներգետիկ սպառողներից մինչև կառավարման մարմիններ: ՎԷԱ հիման վրա արտադրված էլեկտրաէներգիայի սպառման կամավոր համակարգն անմիջականորեն կապված է գործարարության կայուն զարգացման և սոցիալական պատասխանատվության հետ, որի իրականացումը տեղի է ունենում ֆորմալ հրապարակման միջոցով: Որպես այդպիսիք կարող են հանդիսանալ տարեկան հաշվետվությունները, սոցիալական գովազդները, որոնք անպայմանորեն պետք է ունենան հավաստիության վավերացում:

¹ Регулирование возобновляемой энергии. Учебник INOGATE. 2011г.

ՎԷԱ հիման վրա արտադրված էլեկտրաէներգիայի սպառման ինքնական պարտավորությունների իրականացումը տեղի է ունենում կամ սեփական կարիքները հոգալու համար վերականգնվող աղբյուրների էներգիայի ստացման սեփական կայանների ստեղծմամբ, կամ այլ արտադրողից կանաչ հավաստագրերի ձեռքբերմամբ, ինչը հաստատում է սպառված էլեկտրաէներգիան ՎԷԱ հիման վրա արտադրված լինելու հանգամանքը: Առաջին տարբերակի դեպքում անհրաժեշտ են զգալի ներդրումներ և ժամանակ, համապատասխան էներգետիկ ռեսուրսների և տարածքների առկայություն, ինչը ոչ բոլորին է հասանելի: Երկրորդ տարբերակի դեպքում ցանկացած սպառող ցանկացած պահի կարող է համեմատաբար փոքր ներդրումով ներգրավվել այս գործընթացում, ինչն ավելի շահեկան է դարձնում կանաչ հավաստագրերի տարբերակը:

Կախված ազգային օրենսդրությունից և տարբեր կազմակերպություններին անդամակցությամբ ստացված իրավունքների շրջանակից՝ կանաչ հավաստագրերի ձեռքբերումը թույլ է տալիս կազմակերպություններին ապրանքի վրա զետեղել ապրանքների էկոլոգիական մակնիշավորման պիտակներ և տարբերանշաններ՝ «Electrically GREEN», «Կանաչ էներգաապահովում», «Արտադրված է վերականգնվող էներգիայով» և այլն, ինչպես նաև վկայակոչել այդ հանգամանքը իր գովազդային նյութերում՝ ցույց տալով, որ կազմակերպությունն իր նպաստն ունի ինչպես վերականգնվող էներգետիկայի խթանման և աջակցության, այնպես էլ բնության պահպանության, գլոբալ տաքացման և էկոլոգիական այլ խնդիրների լուծման գործում:

Ինչպես նշվեց, աշխարհի տարբեր երկրներում հավաստագրերի թողարկման ու կիրառման կարգը տարբեր է, դրանք սահմանվում են տվյալ երկրի առանձնահատկություններից ու շահերից ելնելով: Կանաչ հավաստագիրն իբրև էլեկտրաէներգիայի հաշվառման և մոնիթորինգի գործիք, առաջինը կիրառվել է Նիդեռլանդներում 1997-1998 թթ.-ին «Կանաչ մակնիշավորման համակարգ» (Green label system) անվանումով¹: Այս տարբերակի դեպքում չվերականգնվող էներգիայի աղբյուրներից ստացվող էլեկտրաէներգիայի սպառումը ենթակա էր հարկման, իսկ վերականգնվող էներգիայի կիրառման դեպքում սահմանվում էին հարկային արտոնություններ, ընդ որում այլ երկրներում թողարկված հավաստագրերը չէին կարող հարկային արտոնությունների համար հիմք հանդիսանալ: Վկայականները կարող են հանդիսանալ որպես առ ու վաճառքի առարկա, իսկ հավաստագրման համակարգն ինքնին հանդիսանում է ինքնական:

Կանաչ հավաստագրերի կիրառումը հետագա տարիներին լայն տարածում ստացավ ամբողջ աշխարհում, ընդ որում, գրեթե բոլոր երկրներում այն ներդրվեց որոշակի ազգային բնութագրերով և առանձնահատկություններով: Օրինակ՝ Մեծ Բրիտանիայում կիրառվում է Renewables Obligation Certificates (ROCs) հավաստագրերի տեսակը, որը քվոտավորման համակարգի անբաժանելի բաղադրիչ է: Հավաստագրերը թողարկվում են վերականգնվող էներգիայի գրեթե բոլոր տարատեսակների համար, սակայն որոշակի սահմանափակումներ են դրվում կենսագանգվածի այրման տեխնոլոգիաների նկատմամբ: Ըստ ազգային օրենսդրության՝ էլեկտրաէներգիայի բոլոր լիցենզավորված արտադրողները պարտավոր են արտադրված էլեկտրաէներգիայի որոշակի նվազագույն քանակություն արտադրել վերականգնվող աղբյուրների հիման վրա: Այս պարտավորության չկատարման դեպքում արտադրողը պետք է ձեռք բերի չբավարարած էլեկտրաէներգիայի պակասող ծավալին համապատասխան կանաչ հավաստագրեր, որոնց գինը որոշվում է շուկայում²:

Բելգիայում գործում է և՛ ազգային, և՛ տարածաշրջանային սերտիֆիկացման համակարգը: Կանաչ հավաստագրման համակարգը կիրառվում է քվոտավորման գործընթացում՝ վերականգնվող էներգիայի մատակարարների օգտին: Հավաստագրերը ենթակա են առքուվաճառքի, իսկ գինը ձևավորվում է հատուկ մասնագիտացված բորսաներում: Լրացուցիչ թողարկվում են նաև «Ծագման երաշխիքի հավաստագրեր»՝ էներգետիկայի բնագավառում տեղեկատվությունը վերջնական սպառողին ներկայացնելու նպատակով:

¹ Миненко И.Ф. Перспективы внедрения «Зеленых» сертификатов как метод государственного стимулирования развития энергетики на основе возобновляемых источников энергии. Актуальные проблемы экологического права. № 3 / 2012, стр. 73-81.

² Сорокин М.А., «Зеленые» сертификаты как инструмент субсидирования в электроэнергетике. Проблемы учета и финансов, № 1(17) 2015, стр. 56-66.

ԱՄՆ-ում թողարկվում են Renewable Energy Credits (RECs) հավաստագրերը: Կանաչ հավաստագրերի այս համակարգն ավելի շատ զարգացած է Տեխասի նահանգում: ՎԷԱ հիման վրա էլեկտրաէներգիա ստեղծողները կանաչ հավաստագրերը ստանում են դրամաշնորհների (գրանտների) տեսքով, իսկ այն մատակարարները, որոնք չեն կատարել իրենց պարտավորությունները վերականգնվող էներգիայի սահմանված քանակության ապահովման հարցում, արտադրողներից պարտավոր են գնել կանաչ վկայականներ: Այստեղ հավաստագրերը թողարկվում են վերականգնվող էներգիայի բոլոր տեսակների համար: ՎԷԱ տարբեր տարատեսակների համար կարող են սահմանվել տարբերակված գներ: Ընդհանուր առմամբ ամենաթանկը արևային էներգիայի հավաստագրերն են, որին հաջորդում են (ըստ գների նվազման) կենսազանգվածի, քամու էներգիայի և հիդրոէներգիայի համար թողարկվող վկայականները¹:

Ճապոնիայում ընդունված է կիրառել New Energy Certificates հավաստագրերը: Կանաչ հավաստագրերը հավաստում են վերականգնվող էներգիայի արտադրման ու թողարկման մասին և խթանում էլեկտրաէներգիայի նոր տեխնոլոգիաների զարգացումը: Վկայականների թողարկման համար հիմք են համարվում արևի, քամու, կենսազանգվածի, օրգանական թափոնների հիմքով աշխատող կայանները (համակարգերը): Կանաչ հավաստագրերն ուժի մեջ են երկու տարի՝ սկսած թողարկման տարուց: Կանաչ հավաստագրերի ուրույն համակարգեր են գործում նաև Դանիայում, Իսպանիայում, Իտալիայում, Ռուսաստանում, Ֆինլանդիայում և այլ երկրներում²:

Կանաչ հավաստագրերի էության բնութագրիչները ցույց են տալիս, որ կանաչ հավաստագրերն ունեն ինչպես ապրանքային, այնպես էլ արժեթղթերին բնորոշ շատ հատկություններ և դժվար է դրանք դասել որևէ կոնկրետ ապրանքային կամ արժեթղթերի խմբի: Դրանց թողարկումը ենթադրում է իրավունքների պարտադիր իրականացում՝ երաշխավորելով վերականգնվող էներգիայի արտադրության վերաբերյալ տեղեկատվության հավաստիությունը, իսկ վաճառքի դեպքում՝ մարման իրականացում (շրջանառությունից հանում): Որոշ երկրներում այն կարող է դիտարկվել որպես արժեթուղթ, մյուսներում՝ իբրև առանձնահատուկ ապրանք կամ առքուվաճառքի պայմանագիր: Դասակարգման նման տարբերակումը կարող է խնդիրներ առաջացնել հավաստագրերի շրջանառության միասնական կանոնների սահմանման գործընթացում, քանի որ տարբեր մոտեցումների դեպքում հավաստագրերը կունենան տարբեր իրավաբանական բնութագրեր, տարբեր կերպ տեղի կունենա դրանց հաշվապահական հաշվառումը, փոխանակումը և այլն³:

Կանաչ հավաստագրերի ազգային համակարգի ոչ բավարար համադրելիության հաղթահարման խնդիրներով հիմնականում զբաղվում են միջազգային կազմակերպությունները, մասնավորապես RECS (Renewable Energy Certificate System - Վերականգնվող էներգետիկայի սերտիֆիկացման համակարգ) միջազգային ասոցիացիան⁴: Այն շահույթ չհետապնդող եվրոպական կազմակերպություն է՝ գրանցված 2001 թ.-ին Բրյուսելում: Վերջինիս անդամակցում են ՎԷԱ հիման վրա էլեկտրաէներգիայի արտադրողներն ու մատակարարները, որոնք ցանկանում են մասնակցել ասոցիացիայի կողմից մշակվող ռազմավարական ու նորմատիվ փաստաթղթերի մշակման գործընթացին՝ կապված հավաստագրերի վաճառքի հետ: Ասոցիացիան զբաղվում է նաև կանաչ հավաստագրերի առևտրային համակարգի ստեղծմամբ՝ ուղղված միջազգային միասնական համակարգի ձևավորմանը: ՎԷԱ ստացվող էներգիայի արտահանումն ու ներմուծումը խթանելու համար անհարժեշտ է ստեղծել հավաստագրերի արտահանման-ներմուծման հաշվառման համակարգ՝ բացառելով կրկնակի վաճառքը և հաշվառումը, քանի որ այն կարող է արտադրվել մի երկրում, սպառվել՝ մյուսում:

Ասոցիացիային անդամակցում են 136 անդամներ 24 պետություններից՝ Ավստրիա, Բելգիա, Բուլղարիա, Մեծ Բրիտանիա, Գերմանիա, Դանիա, Իռլանդիա, Իսպանիա, Իտալիա, Կանադա, Նիդերլանդներ, Նորվեգիա, Պակիստան, Լեհաստան, Պորտուգալիա, Սլովենիա, ԱՄՆ, Թուրքիա,

¹ Emerging markets for renewable energy certificates. Opportunities and challenges / US Department of Energy. NREL. 2005.

² Марченко О.В., Соломин С.В., О мерах по стимулированию развития возобновляемых источников энергии // Science Time. 2015. № 4. С. 472–477.

³ The Green-e Renewable Electricity Certification Program summary / Center for Resource Solutions, 2006.

⁴ Копылов А., Зерчанинова И., ВИЭ: механизм "зеленых" сертификатов. Журнал "ЭнергоРынок" № 2, 2007.

Ֆինլանդիա, Ֆրանսիա, Խորվաթիա, Շվեյցարիա, Շվեդիա, Յամայկա, Ռուսաստան: Կառույցը բաց է համագործակցության համար: Հայաստանի Հանրապետությունից կազմակերպության անդամակցող անդամներ գրանցված չեն:

Կատարված ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ կանաչ հավաստագրերի մեխանիզմը լայն կիրառություն ունի ամբողջ աշխարհում: Ընդ որում, ոլորտում ներգրավված միջազգային կառույցների գործունեությունն ու միասնական իրավական դաշտի զարգացման միտումները ցույց են տալիս, որ կանաչ հավաստագրերը արդեն իսկ վերածվել են միջազգային առևտրի օբյեկտի: Ավելին, այն կարող է կիրառվել նաև միջազգային ֆինանսավորող կառույցների և զարգացման գործակալությունների կողմից զարգացող երկրներին ՎԷԱ կիրառության բնագավառում օժանդակություն ցուցաբերելու գործընթացում:

Միաժամանակ հարկ է արձանագրել, որ չկա և չի կարող լինել կանաչ հավաստագրերի միասնական ընդհանուր մոդել, որը կհամապատասխանի ցանկացած երկրի պահանջներին: Տարբեր երկրներում տարբեր է նաև ՎԷԱ հիման վրա արտադրվող էլեկտրաէներգիայի մասնաբաժինը՝ տատանվելով 0-ից մինչև անգամ 100%: Տրամաբանական է ենթադրել, ՎԷԱ ընդլայնմանը զուգահեռ նվազում է կանաչ հավաստագրերի գործիքի արդյունավետությունը, իսկ 100% ՎԷԱ օգտագործման դեպքում այն գործնականում սպառում է իրեն: Ավելին, տարբեր երկրներին բնորոշ են նաև ՎԷԱ տարատեսակների տարբեր համամասնություններ, զարգացման առաջնահերթություններ և տնտեսական նպատակահարմարություն, որով պայմանավորված առանձին երկրում որոշակի ՎԷԱ-ի համար կանաչ հավաստագրերը կարող են կիրառվել կամ ոչ:

Հայաստանի Հանրապետությունում կանաչ հավաստագրերի կիրառություն ներդրված չէ, ինչը կարելի է ներկայացնել և՛ որպես բացթողում, և՛ որպես սոցիալ-տնտեսական զարգացման անբավարար մակարդակի արտացոլում: Կանաչ հավաստագրերի կիրառումը գործում է ինքնուրույն և պետության համար ֆինանսական լրացուցիչ բեռ չի ենթադրում: Ընդ որում, հասարակական ինքնագիտակցության համապատասխան մակարդակի և սոցիալական պատասխանատվության ինստիտուտների առկայության պարագայում կանաչ հավաստագրերը հատկապես արդյունավետ են վերականգնվող էներգետիկայի զարգացման սկզբնական փուլերում, երբ հավաստագրերի առաջարկը խիստ սահմանափակ է: Հետևաբար Հայաստանի Հանրապետությունում ՎԷԱ կիրառման խթանման ներկայիս գործիքակազմում կանաչ հավաստագրերի կիրառումը ժամանակի պահանջ է, ինչն արժանի է ներառվելու ՀՀ կառավարության գործունեության հետագա ծրագրերում:

ԿԱՆԱԶ ՀԱՎԱՍՏԱԳՐԵՐԻ ԴԵՐԸ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՎՈՂ ԷՆԵՐԳԻԱՅԻ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՅԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

ՀԱՅԿ ԱՇՈՏԻ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ, տ.գ.թ.,

ՀՀ ԳԱԱ Մ.Բոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող

ԱՐՄԻՆԵ ԳԱԳԻԿԻ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, տ.գ.թ.,

ՀՀ ԳԱԱ Մ.Բոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող

Համառոտագիր

Վերականգնվող էներգիայի աղբյուրների կիրառության խթանման ուղղությամբ ֆինանսական աջակցության մեխանիզմներին զուգահեռ կիրառվում են գործիքներ, որոնք բեռ չեն հանդիսանում պետական բյուջեի համար: Դրանցից են կանաչ հավաստագրերը, որոնց առքուվաճառքը լրացուցիչ եկամուտներ է ապահովում էլեկտրաէներգիա արտադրողներին: Հայաստանում ոլորտի խթանման ներկայիս գործիքակազմում կանաչ հավաստագրերի կիրառումը ժամանակի պահանջ է, ինչն արժանի է ներառվելու ՀՀ կառավարության գործունեության հետագա ծրագրերում:

Բանալի բառեր. էլեկտրաէներգիա, էներգիա, կանաչ, վերականգնվող, այլընտրանքային, խթանում, կայուն զարգացում, հավաստագիր, ՎԷԱ

РОЛЬ ЗЕЛЕННЫХ СЕРТИФИКАТОВ В СТИМУЛИРОВАНИИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ, ВЫРАБАТЫВАЕМОЙ ИЗ ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ

АЙК АШОТОВИЧ МАРКОСЯН, к.э.н.

старший научный сотрудник Института экономики им. М.Котаняна НАН РА

АРМИНЕ ГАГИКОВНА МИНАСЯН, к.э.н.

младший научный сотрудник Института экономики им. М.Котаняна НАН РА

Аннотация

В целях стимулирования использования возобновляемых источников энергии наряду с механизмами финансовой поддержки применяются инструменты, не обременяющие государственный бюджет. Среди них зеленые сертификаты, купля-продажа которых обеспечивает дополнительные доходы для производителей электроэнергии. Использование в Армении зеленых сертификатов в современном наборе инструментов стимулирования сферы – требование времени, заслуживающее быть включенным в программы развития правительства РА.

Ключевые слова: электроэнергия, энергия, зеленый, возобновляемый, альтернативный, стимулирование, устойчивое развитие, сертификат, ВИЭ.

THE ROLE OF GREEN CERTIFICATES IN PROMOTING THE USE OF ELECTRICITY GENERATED FROM RENEWABLE ENERGY SOURCES

HAYK ASHOT MARKOSYAN, Ph.D. in Economics

Senior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Sciences, Republic of Armenia

ARMINE GAGIK MINASYAN, Ph.D. in Economics

Junior Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Sciences, Republic of Armenia

Abstract

In order to promote the use of renewable energy sources, along with mechanisms of financial support instruments the instruments that do not burden the state budget are utilized. Green certificates are those instruments the purchase and sale of which ensures additional revenues for energy producers. The Green Certificates in Armenia, along with the existing set of tools aimed at boosting the sector growth is the need of our times that need to be included in the future programs of the Government of the Republic of Armenia.

Keywords: Electricity, energy, green, renewable, alternative, promotion, sustainable development, certificate, renewable energy source (RES)